

☘ An Lúibín ☘

5 Nollaig 2016

Pobal na Gaeilge sa ré dhigiteach

Ní mór don Ghaeilge a bheith páirteach sa saol digiteach, anois agus feasta. Murach sin, ní féidir léi teacht slán ó umar na haimléise in Éirinn agus thar lear. Is iomaí bealach atá ann chun imeartas digiteach a dhéanamh agus is iomaí duine atá i gceann na hoibre.

Ar 10 Márta 2016 chuir *Gréasán na Meán Skillnets*, i gcomhar le *hÚdarás na Gaeltachta* agus ROSG, comhdháil ar siúl dar theideal 'Pobal na Gaeilge sa Ré Dhigiteach'. Bhí aoichainteoirí ann ó eagraíochtaí Gaeilge agus ón earnáil oideachais, teilifíse, raidió, foilsitheoireachta agus idirlín, in éineacht le cainteoirí ó thíortha eile. Bhí saíneolaithe ann ar na tionscail nua digiteacha, ar réaltacht fhíorúil agus ar an ríomhtheicneolaíocht.

Tá na cainteanna a thug siad le fáil ag <http://www.greasannamean.ie/pobal/index.php>. Níl ach caint amháin i mBéarla. Ag seo na daoine a bhí páirteach san ócáid:

Ollamh le Matamaitic agus le hEolaíocht Ríomhaireachta in Ollscoil St Louis é **Kevin Scannell**. É ag cuidiú le pobail teanga ar fud an domhain acmhainní ríomhaireachta a chur ar fáil. Suim ar leith aige sna teangacha Ceilteacha.

Tá **Aodhán Mac Cormaic** an-oilte ar ghnóthaí geilleagair agus riaracháin. É ag cur na Gaeilge chun cinn i gcúrsaí digiteacha, san AE agus in ollscoileanna thar lear.

Ríomhchláraritheoir an-chumasach é **James Corbett**. An-suim aige sa réalachas fíorúil.

Léachtóir sna meáin agus sa léann scannánaíochta í **Eilís Ní Dhúill**. Suim aici i scéalaíocht na Gaeilge agus sa chaoi a léirítear i scannáin Ghaeilge í.

Iriseoir iomráiteach Gaeilge é **Rónán Mac Con Iomaire**.

Stiúrthóir cruthaitheach ag TG4 é **Seán Cathal Ó Coileáin**. É oilte ar dhearadh digiteach.

Ollamh le Foghraíocht i gColáiste na Tríonóide (Baile Átha Cliath) í **Ailbhe Ní Chasaide**. Baint aici leis an tionscadal ABAIR (www.abair.ie) agus suim aici dá réir san fhóineolaíocht shintéiseach.

Iriseoir Gaeilge é **Tomái Ó Conghaile** a bhfuil cáil na nuálaíochta air.

Acadóir é **Brian Ó Raghallaigh**. Baint aige le Fiontar, tionscadal gnó trí Ghaeilge. Spéis aige i bhfuaimneanna na Gaeilge.

Déanann **Neasa Ní Chiaráin** taighde ar acmhainní teicneolaíochta teanga i nGaeilge. Suim aici i cluichí idirghníomhacha foghlama.

Blagaire, scríbhneoir, fear raidió agus ríomhfhorbróir é **Aindriú Mac an Rí**.

Iriseoir iomráiteach Gaeilge é **Seán Tadhg Ó Gairbhí**. Is é eagarthóir Tuairisc.ie agus *Comhar* é.

Stiúrthóir scannán agus teilifíse é **Ciarán Ó Cofaigh**. É ag obair trí Ghaeilge agus toradh a shaothair le feiceáil ar TG4.

Seafóid in Éirinn

B'iontach an smaoineamh é: dualgas a bheith ar gach comhlacht poiblí atá ainmnithe faoi Acht na dTeangacha scéim teanga a ullmhú nuair a d'iarrfadh an tAire orthu é. Bheadh sé mar chuspóir leis na scéimeanna teanga méadú a dhéanamh ar líon agus ar chaighdeán na seirbhísí Gaeilge a bhí ar fáil ó chomhlachtaí stáit ar feadh tréimhse áirithe (trí bliana nó go mbeadh scéim nua daingnithe ag an Aire). Ní bheadh aon bhaint ag Oifig an Choimisinéara Teanga le beartú na scéimeanna éagsúla ach choinneodh sí súil orthu.

Bheadh súil agat le rath éigin ar an obair. Ach féach an Coimisinéir ag fógairt le déanaí go bhfuil na scéimeanna céanna greagnaithe le lochtanna. Tá an méid scéimeanna atá fós le daingniú ardaithe 47% ó 2009 agus níl geallta i gcuid acu ach an gníomh is lú. Chomh maith leis sin, tá ag teip go dona ar earcú Gaeilgeoirí sa státseirbhís.

Fiú i saol neamhoifigiúil na Gaeilge tá an Béarla ag brú isteach. Is éard atá ag dó na geirbe ag lucht phríomhfhéile an Gaeilge, an tOireachtas an oiread sin Béarla a bheith á labhairt ann le blianta beaga anuas. Mealltar roinnt iomaitheoirí gan Ghaeilge chun cuid de na comórtais (an Steip go háirithe) agus gnáthaíonn roinnt Béarlóirí Club na Féile ar son na scléipe. Gaeilge is mó a labhraítear fós ann, ar ndóigh, ach ba bhreá le Gaeilgeoirí an ócáid riamh toisc gur thug sí deis duit tú féin a thumadh sa teanga. Tá bearna sa bhalla anois.



Leigheas nach leigheas é

Is iomaí leigheas traidisiúnta a bhí le fáil sa seansaol agus cuid acu, gan dabht, á n-úsáid sna tíortha eile ar thug na hÉireannaigh a n-aghaidh orthu. Is dócha go raibh cuid de na leigheasanna níos fearr ná a chéile, agus ba dheacair dul thar an bpriseog. B'fhurasta do dhuine bás a fháil de ghalar ar bith.

Is díol spéise é, mar sin, an scéilín a leanas agus fonóid ann a aithníonn gur rud teagmhasach é an saol. Tá idir shearbh agus ghreann ag roinnt leis an insint: cosaint ar an uafás á lorg agus gan dada le fáil ach seafóid. Bíonn an fhírinne searbh tar éis an tsaol, ach ní foláir, mar sin féin, leigheas a iarraidh. Murach sin, cén dóchas a bheadh againn? (Scéal é a fuair Maighréad Ní Mháille sna tríochaidí ó Sheán Ó Giobaláin i gCill a' Dhúin, Caisleán na hÉille, i gContae Mhaigh Eo.)

Bhí bean ann uair amháin agus ní raibh aici ach iníon amháin. Bhí drochghalar uirthi a dtugtaí triuch air. Bhíodh leigheas ag fear a mbeadh capall bán aige ar an ngalar sin.

Aon lá amháin chonaic sí fear ag teacht chuici ar an mbóthar a raibh capall bán aige. Chuaigh sí amach roimhe agus d'fhiafraigh sí de: 'A fhear an chapall bháin, céard a leigheasfaidh an triuch?'

D'fhreagair sé í mar seo: 'Bainne cíoch circe, é a bhleán in adharc muice, agus cleith an chait a chur á mheascadh'.

Sin trí rud nár fhéad an bhean bhocht a dhéanamh, agus fuair an iníon bás leis an triuch.

Féach an leagan bunaidh ag <http://www.duchas.ie/en/cbes/4427870/4352409/4436840>.



Coimhlint teangacha i gCamarún



Tuaisceart Chamarún

Wikimedia Commons

Agóidí á ndéanamh faoi chúrsaí teanga, daoine á marú nó á ngabháil: i gCamarún in Iarthar hAfraice atá an méid sin ag titim amach agus rian an iarchoilíneachais ar an scéal. Francis agus Béarla an dá theanga atá i gceist.¹

Roimh an Chéad Chogadh Domhanda bhí seilbh ag an nGearmáin ar an tír, agus tar éis an chogaidh roinneadh an tír idir an Fhrainc agus an Bhreatain. Bhain Camarún neamhspleáchas amach sna 1960í. Tá deich réigiún riaracháin ann, Francis á húsáid in ocht gcinn acu agus Béarla á úsáid san Iar-Thuaisceart agus san Iar-Dheisceart. Tá an éagsúlacht le haithint ar an saol ar shlite eile: Muslamaigh ann agus Críostaithe, agus daoine a chreideann i rudaí eile fós; an oiread sin dreamanna eitneacha, agus stair chasta ríochtaí, ionraí agus chultúr.

Níl easpa teangacha ar an tír. Tá beagnach 250 teanga á labhairt ann agus is meascán ceart iad: cuid mhaith teangacha Afra-Áiseacha, roinnt bheag teangacha Nílea-Shaharácha agus Ubangacha agus 169 teanga Nigea-Chongólach. Teangacha oifigiúla is ea an Fhraincis agus an Béarla agus an Fhraincis chun tosaigh. I 2005 bhí 18% den phobal ina ‘bhfíorchainteoirí’ Fraincise agus bhí smearadh den teanga ag 26%. Tá an rialtas ag iarraidh daoine a chur ag labhairt Fraincise agus Béarla in éineacht, ach is beag duine a bhfuil an dá theanga aige agus is iomaí duine nach bhfuil ceachtar acu aige.

An Ghearmáinis a bhí mar theanga oifigiúil i rith na ré coilíní anuas go dtí an Chéad Chogadh Domhanda. Aisteach le rá, tá an-éileamh uirthi fós ag daltaí agus ag mic léinn – bheadh timpeall 300,000 duine ag déanamh staidéar uirthi.

Tá litriú dá gcuid féin ag a lán teangacha eile de chuid na tíre, a bhuíochas sin go minic ar SIL International, grúpa misinéireachta. Sna háiteanna a bhfuil Francis agus Béarla ag teagmháil le chéile, tá an *camfranglais* le fáil, criól a fáisceadh as an dá theanga eile agus glaoch éigin ag teacht air i gcultúr an phobail.²

Tá daoine san Iar-Thuaisceart tar éis léirsithe a dhéanamh in aghaidh bhrú na Fraincise. Is minic a leithéidí á ghearán nach féidir le Béarlóirí na poist is airde a bhaint amach agus gur i bhFraincis amháin atá an chuid is mó de cháipéisí rialtais. Deir dlíodóirí nach cóir oibríthe cúirte a fhostú mura bhfuil eolas acu ar an dlí coiteann Briotanach, agus ní maith le lucht oideachais múinteoirí a bheith ag obair i scoileanna ceirde agus gan acu ach Francis.

Is amhlaidh gur teangacha fíor-Afraiceacha iad anois an Fhraincis agus an Béarla, is cuma cén chabhair a fhaightear ón iasacht lena gcothú. Tá baint acu le cúrsaí oideachais agus riaracháin agus le dearcadh cultúrtha áirithe de chuid na scothaicme. I dtír a bhfuil an oiread sin teangacha á labhairt inti, ní foláir *lingua franca* a bheith ann chun freastal ar riachtanais áirithe, agus i gCamarún tá dhá cheann ar fáil. Tá deiseanna oibre agus eile le fáil no le cailleadh dá bharr.

¹ Táimid buíoch d’Éamann Ó Ruairc as ár n-aird a tharraingt ar an tuairisc seo: <http://www.bbc.com/news/world-africa-38078238>.

² An té a bhfuil léamh na Fraincise aige is fiú dó cuairt a thabhairt ar www.camfranglais.net.

Rialtas righin údarásúil atá ag Camarún. Bheifeá in amhras an mbeidís ábalta comhréiteach ciallmhar a dhéanamh, cé go bhfuil iarracht déanta acu ar an dá theanga a chur ar comhchéim. Ach is cinnte nach mbeadh sé ar intinn lucht treisithe na Fraincise géilleadh.

Mura mian leat *An Lúibín* a fháil, cuir teachtaireacht dá réir chun rianach@optusnet.com.au.

If you do not wish to receive this newsletter, please send an email accordingly to rianach@optusnet.com.au .

Coimhlint teangacha i gCamarún

I gCamarún in Iarthar hAfraice tá léirsithe ar siúl faoi dhá theanga: Fraincis agus Béarla. Tá mórán teangacha dúchasacha á labhairt sa tír, agus is teangacha oifigiúla iad Fraincis agus Béarla. Bhí Camarún seilbh ag an nGearmáin ar an tír roimh an gCéad Chogadh Domhanda. I 1918 ghlac an Fhrainc agus an Bhreatain seilbh uirthi. Bhain Camarún neamhspleáchas amach sna 1960í ach d'fhan an dá theanga choilíneacha ann.

Tá a lán grúpaí eitneacha i gCamarún agus a lán reiligiún.

Caithfidh tú ceann den dá theanga a bheith agat chun post maith a fháil, ach níl Béarla á úsáid ach san iardheisceart agus san iarthuaisceart. Tá Fraincis á húsáid sa chuid eile den tír ach níl sí ag gach duine ann. Tá an rialtas ag iarraidh daoine a chur ag labhairt Fraincise agus Béarla in éineacht. Ach is beag duine a bhfuil an dá theanga aige. Is iomaí duine nach bhfuil Fraincis ná Béarla aige. Tá meascán den dá theanga ann, criól a dtugtar *camfranglais* air.

Tá Béarlóirí ag gearán go bhfuil buntáiste ag cainteoirí Fraincise maidir le poist. Tá roinnt daoine maraithe ag na fórsaí slándála agus iad ag déanamh agóide.